

МОЙСЕЙ И ВИДОВЕТЕ ДЪЖД В СТАРИЯ ЗАВЕТ

Мони Алмалех

В езиковедството под *значение* обикновено се разбира лексикалната семантика в цялото и богатство, а под *смисъл* – актуализираното от даден контекст на едно от всички възможни значения на лексикалната семантика.

Иврит, макар и флективен като българския език, показва различия по отношение на понятието *значение*. Коренът в иврит е носител на много повече значения отколкото коренът на думата в български език. Освен това в семитските езици (иврит, арабски) коренът се състои само от съгласни звукове. В азбуките за иврит и арабски няма букви за гласни звукове. Тези структури – на корена и на азбуката – са плод на религиозно-мистична доктрина: Бог е сътворил света от съчетания от съгласни звукове чрез „казване“, „говорене“.

Тази разлика в ролята и мястото на корена в иврит определя и разлики в разбирането на текста на Стария завет. Пророкът има възможност да избира много думи, от различни корени, с близко значение, за да каже едно нещо. Това означава, че той организира смисли чрез избора на даден корен поради сродните думи, образувани от корена на предпочетената лексема. Например, за да каже *дъжд* има възможност да избере сред повече от десет думи. Изборът именно на една дума от другите десетина организира сложна система на уникални логически асоциации на равнище езиково съзнание и подсъзнание. Тези уникални асоциации сами по себе си са смисъл.

Дори при най-висока компетентност и добронамереност тези особености правят някои факти на ивритския текст непреведими на индоевропейски език поради междуезикова асиметрия и дисиметрия. В XXI век интересът към тези живи богатства на ивритския оригинал се повишава, за да може да се осмисли и Новия завет с тази важна информация.

Тъкмо такъв е случаят с видовете дъжд в Стария завет.

„ПЕСЕНТА НА МОЙСЕЙ“

Второзаконие, 30-33 представлява „Песента на Мойсей“. Тези четири глави са завещанието на умирация Мойсей към израилтяните. Завещанието, най-общо казано, се състои от изброяване на това, което трябва да се пази като закон и на това, което ще последва като наказание, ако законът не се спазва.

Глава 32 е своеобразен поврат в стила на „Песента на Мойсей“. Дотук, в глави 30 и 31, са изброени простъпките на израилтяните и последващите ги наказания, а глава 32 започва с едно изключително

изказване. Първият стих е зов-заповед към небето и земята. „Слушай, небе, и ще говоря, и да чуе земята думите на устата ми.” Това е едно обръщение, което е нетипично за еврейски пророк, защото обикновено в началото на главите обръщенията на пророците са издържани в стилистиката на обръщение към израилтяните.

Тук обръщението е към *небето* שָׁמַיִם [шамайм] и *земята* אֲרֶץ [арец]. То е насочено към субстанциите, сътворени чрез глагола СЪТВОРЯ/СЪЗДАМ בָּרָא [барà] в Битие, 1:1 – *небе* שָׁמַיִם [шамайм] и *земя* אֲרֶץ [арец]. След Битие, 1:1 нещата, включително и светлината, са сътворени чрез друг метод-дума – ДА КАЖА אָמַר [имèр]. С една дума, обръщението във Второзаконие, 32 е не към хора, а към нещата, сътворени (בָּרָא [барà]) от Бог преди сътворяването на светлината. В този смисъл обръщението е стряскащо със своята изключителност. Стряскащо е по две причини:

първо – защото става в контекста на преидизвестената смърт на Мойсей, заради загуба на пращинка от неговата вяра, тъй щото той няма да влезе в Обетованата земя;

второ – като темо-ремно натоварена структура (структурата ‘нова-стара’ информация в рамките на изречението, а тук – за цялото Петокнижие) спрямо идеята за Сътворението на света.

Това обаче не бива да ни учудва – Мойсей е най-високият от всички пророци – и по устна, и по писмена (Второзаконие, 34:10) традиция.

Семантизацията на различните видове дъжд и влага е, че те са логическа и поетична метафора на начините, по които ще се разпространява монотеизмът.

Второзаконие, 32, 1-3

Библия, 1995: 1 Слушай небе, и ще говоря, и да чуе земята думите на устата ми. 2 Учението ми ще капе като **дъжд**¹; думата ми ще слезе като **роса**, като **тънък дъжд**² на зеленище и като **пороен дъжд**³ на трева. 3 Понеже ще провъзглася името на Господа, отдайте величие на нашия Бог!

Библия, 1991: 1 Внимавай, небе, аз ще говоря; и слушай, земя, думите на устата ми. 2 Да се разлее като **дъжд**¹ учението ми, като **роса** речта ми, като **дребен дъждец**² по злакове, като **проливен дъжд**³ по трева! 3 Името Господне ще прославя; въздайте слава на нашия Бог!

Библия, 2001: 1 Слушайте, небеса, и ще говоря; и чуй, земя, думите на устата ми. 2 Нека учението ми да падне като **дъжда**¹, словото ми да капе като **росата**, като **ситен дъжд**² върху нежната зеленина и като **пороен дъжд**³ върху тревата. 3 Защото ще провъзглася Името на Господа. Отдайте величие на нашия Бог!

Библия, 2002: 1 Слушай, небе, и ще говоря; и да чуе земята думите на устата ми. 2 Учението ми ще капе като **дъждец**¹; словата ми ще слизат като **роса**, като **ситен дъжд**² върху злак и като **пороен дъжд**³ върху трева. 3 Понеже ще провъзглася името на Господа, прославете величието на нашия Бог!

Лексикалната семантика в стих 2

СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ЗА ДЪЖД-1, ДЪЖД -2, ДЪЖД -3 И ДЪЖД-4
Ивритският текст на стих 2, в който са трите думи за **дъжд**, изглежда

така:

2 אִמְרָתִי כְּשֶׁעִירָם 4 כְּטַל 6 לְקַחֵי תֹזֶל 1 כְּמִטְרָא 5 יַעֲרֶף WTT Deuteronomy 32:2
עַל־דְּשָׁא וְכַרְבִּיבִים 3 עַל־עֵשֶׂב

Срещу трите български употреби на една българска дума – *дъжд* – стоят три различни ивритски съществителни имена, които могат да бъдат наречени **дъжд-1**, **дъжд-2**, **дъжд-3**:

ДЪЖД-1 = **дъжд** מִטְרָא [matàr]

ДЪЖД-2 = **тънък/ дребен / ситен дъждец** שְׁעִירָם [сеирùm]

ДЪЖД-3 = **пороен / проливен дъжд** רְבִיבִים [ревивùm]

ДЪЖД-4 = **роса** טַל [талъ]. Лексемата *роса* טַל [талъ] може да бъде наречена условно **дъжд-4**, доколкото влиза в контекста на трите вида дъжд.

Добавянето на *роса* טַל [талъ] към трите вида дъжд се мотивира от два факта: 1. росата е ‘вид валеж’, ‘вид природна влага’; 2. четирите съществителни са свързани в смислова цялост от един и същи предлог. Това е предлогът *като* כִּי [ка-] כִּי [ки-] / כִּי [ха-] כִּי [хи-], който се пише сякото с думата, към която се отнася. По правилата на библейския иврит, всички лексеми, които в едно изречение имат един и същи предлог трябва да се приемат за обвързани в едно смислово цяло. Такъв е случаят с трите лексеми за *дъжд* и лексемата *роса*. По тези причини трите вида дъжд + росата в ивритския текст могат да бъдат мислени като четири вида дъжд или четири вида спускане на небесната влага.

СЪПОСТАВИТЕЛЕН АСПЕКТ ПРИ ЧЕТИРИТЕ ВИДА ДЪЖД

В преводите на други езици се наблюдават същите три вида дъжд + роса. Изключение прави Септуагинта. Септуагинта и английският ѝ превод за екзотични в настояването, че **пороен дъжд-3** всъщност е **сняг** или **снежна буря**, падаща върху тревата!?

LXX Deuteronomy 32:2 προσδοκάσθω ὡς ὑ'ετὸς τὸ ἀπόφθεγμαῖ μου καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν καὶ ὡσεὶ νιφετὸς³ ἐπὶ χόρτον. (νιφετὸς същ. нариц. м.р., ед.ч. νιφετός, οὐ, ο', (νίφω) *падащ сняг, снежна буря*; χόρτος, ου същ. нариц. м.р., ед.ч. *трева, растителност; слама*)

LXE Deuteronomy 32:2 Let my speech be looked for as the **rain**¹, and my words come down as **dew**, as the **shower**² upon the herbage, and as **snow**³ upon the grass.

KJV Deuteronomy 32:2 My doctrine shall drop as the **rain**¹ my speech shall distil as the **dew**, as the **small rain**² upon the tender herb, and as the **showers**³ upon the grass:

RST Deuteronomy 32:2 Полюется как **дождь**¹ учение мое, как **роса** речь моя, как **мелький дождь**² на зелень, как **ливень**³ на траву.

Появата на **сняг** в Септуагинта може да има три хипотетични причини: 1. Езотерично познание на 70-те; 2. Седемдесетте тълкуватели дават оценка на разпространението на монотеизма в Близия изток като изразяват рядкото му срещане по подобие на редките валежи от сняг в приморските земи на този регион; 3. Седемдесетте вкарват в употреба

снега, за да направят Петокнижието по-близко и родно за платонистите от елинския свят, който познава снега като по-регулярно природно явление. Ясно е, че нито една от трите хипотези не може да бъде предпочетена.

ОСТАНАЛИТЕ СЪЩЕСТВИТЕЛНИ И ТЯХНАТА СИМВОЛИКА

Освен съществителните, назоваващи *дъжд* във Второзаконие, 32:2 има още няколко знаменателни съществителни: *учението (ми), речта (ми), зеленище/злак/нежната зеленина/троскотъ, трева/съно*. Те са важни с оглед на конкретния стих, на и с оглед на макро структурата на Петокнижието.

Библия, 1995: *учението ми* לְקַחִי [ликхù] + *ø* אֲמַרְתִּי [имратù]; *зеленище* דָּשָׁן [дèше] + *трева* עֵשֶׂב [èсев];

Библия, 1991: *учението ми* לְקַחִי [ликхù] + *речта ми* אֲמַרְתִּי [имратù]; *злакове* דָּשָׁן [дèше] + *трева* עֵשֶׂב [èсев];

Библия, 2001: *учението ми* לְקַחִי [ликхù] + *словото ми* אֲמַרְתִּי [имратù]; *нежната зеленина* דָּשָׁן [дèше] + *тревата* עֵשֶׂב [èсев];

Библия, 2002: *учението ми* לְקַחִי [ликхù] + *словата ми* אֲמַרְתִּי [имратù]; *злак* דָּשָׁן [дèше] + *тревата* עֵשֶׂב [èсев];

Библия, 1581/1992: *въѣщаніе мое* לְקַחִי [ликхù] + *глаголи* אֲמַרְתִּי [имратù]; *троскотъ* דָּשָׁן [дèше] + *съно* עֵשֶׂב [èсев];

RST *зелень* דָּשָׁן [дèше] + *на траву* עֵשֶׂב [èсев].

Знакът *ø* означава отсъствие на българско съществително, което е превод на אֲמַרְתִּי [имратù].

Символиката на тревата в Стария и Новия завет е посочена много точно и кратко в различни библейски речници: „1. Сравнение, изразяващо многобройност или огромно изобилие; 2. Сравнение, подчертаващо тленността на хората. Както тревата те съхнат и умират. Но през краткия им земен живот Бог се грижи по удивителен начин за тях – също както за тревата; 3. Тревата, напоена от дъжда или росата, е символ на съживителните Божии багословии” [РББ, 200-201]. Във Второзаконие, 32:2 е налице не само едновременно присъствие и на трите значения, но и четвърто – тревата като символ на хората-ученици на Мойсей.

СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ УЧЕНИЕТО (МИ) И СЛОВОТО/РЕЧТА (МИ)

Декодирането на символиката на съществителните *учението (ми)* לְקַחִי [ликхù] и *словото/речта (ми)* אֲמַרְתִּי [имратù] ни отвежда към семантиката на корените на съществителните *учение* и *слова/реч*: глаголите от съответните корени са често използвани и са силно многозначни; сред множеството значения на глагола *казвам* אָמַר [амàр] се отличава значението ‘сътворям с думи’, чрез което е извършено Сътворението на

света в Битие, 1:3-31; глаголят לָקַח [лакàх], образуван от корена на *учение* לָקַח [лèках], има основно значение *взимам*; глаголят לָקַח [лакàх], освен обичайните вторични значения като „взимам жена”, „получавам” (молитва; морален упадък); „крада” и пр., е използван при Енох и Илия за тяхното взимане живи на небесата. Според различни библейски конкорданси коренът *Ламед-Куф-Хет* לָקַח е използван повече от 1000 пъти в Стария завет.

ГЛАГОЛИТЕ В СТИХ 2

В стиха има и глаголно присъствие, обозначаващо ‘вода от небето’ и ‘вода на капки’. В българските преводи това са думите *да се разлее / падне; ще капе / ще слизат; да се разлее / ще слизат*. Срещу тях в иврит стоят глаголите עָרַף [арàф] и נָזַל [назàль].

И при глаголите има междуезикова асиметрия. Глаголят עָרַף [арàф] няма съответствие в българската езикова система. Коренът му е *Айн-Рейш-Фе* עָרַף и от него се образуват две думи за *облак* עָרַף [арùф] (Исаия, 5:20) и *черен/тъмен облак* עָרַף [арафèль]. Думата עָרַף [арафèль] е и термин за *тъмнина*. Буквалното значение на глагола עָרַף [арàф] е *вали/дъждува* и по тази причина различните български преводи намират различно съответствие – *да се разлее / капе / падне* – което винаги е приблизително спрямо ивритската езикова система и собствената му семантика. Глаголят עָרַף [арàф] е в бъдеще време (יעָרַף [йаарòф]) и се свързва семантично, отнася се, само до една от лексемите за дъжд – единствено към дъжд-1 – מָטַר [матàр]. Казаното за глагола עָרַף [арàф] позволява да го мислим като ДЪЖД-5 във Второзаконие, 32:2.

Глаголят נָזַל [назàль] означава *роси, капе, пада на капки*. В стиха той е така употребен, че важи за дъжд-2, дъжд-3 и дъжд-4 роса. И този глагол е в бъдеще време - תִּזַּל [тизàль]. Структурата на изречението е такава, че глаголят תִּזַּל [тизàль] е в контактна позиция с допълнението си *роса* טַל [тал], а дъжд-2 и дъжд-3 са дистантно разположени. Стих 2 е добра илюстрация как един предлог обединява дистантно и контактено разположени спрямо глагола думи. Това обяснява множественото число в превода му *ще слизат*.

Двата глагола в този стих могат да бъдат наречени действие-дъжд 1 и действие-дъжд-2. Ако приемем, че двете действия-дъжд са дъжд-5 и дъжд-6, то общото разнообразие от начини и пътища, с които се назовава Божията благословия за монотеизъм са изключително богати и наситени в този кратичък стих.

ДЪЖД-5 עָרַף [арàф]

Библия, 2001 (да падне) дъжда	Библия , 2001 (да капе) росата	Библия , 2001 (Ø да капе) ситен дъжд	Библия , 2001 (Ø да капе) пороен дъжд
Библия, 2002 (ще капе) дъждец	Библия , 2002 (ще слизат) роса	Библия , 2002 (Ø ще слизат) ситен дъжд	Библия , 2002 (Ø ще слизат) пороен дъжд

Логическа структура и поетичност във Второзаконие, 32:2

Това, което впечатлява са две неща: 1. Различните видове дъжд; 2. Липсата на една основна лексема за *дъжд* в тази картина – ׀ַשׁׁם [гèшем]. Думата ׀ַשׁׁם [гèшем] е употребена още в началото на Петокнижието – в Битие, 7:12 – в сюжета с потопа: "И дъждът (׀ַשׁׁם [гèшем]) валя на земята четиридесет дни и четиридесет ноци". Иначе първата дума, употребена в Петокнижието за *дъжд* е ׀ַמַּטָּר [матàр] в Битие, 2:5 и това е в рая.

Липсата на наказателния *дъжд* ׀ַשׁׁם [гèшем] в Песента на Мойсей може да означава, че Мойсей ни казва, че в неговата песен са налице различни видове дъжд, които той пожелава като Божия благословия, а Божието наказание се дава от самия Бог. Наказанията не са в правомощията на самия Мойсей, независимо, че той има пълното основание да се сърди на израилтяните, които са го заразили със своята невяра.

Поетичността на посланието от Второзаконие, 32:2 е извън всяко съмнение. В същото време е налице математически изчислима логическа структура.

Логическата структура предполага поне шест пункта: **1.** Пълната семантика на корените на думите за шестте видове дъжд е вид коментар на скритото съдържание; **2.** Липсата в този стих на думата за наказателния тип *дъжд* ׀ַשׁׁם [гèшем], известна още от Битие, 7:12; **3.** Проследяване на макротекстови рема и тема по линия на съществителните: *зеленище* / *нежна зеленина* / *злак* / *троскотъ* ׀ַדֶּשֶׁה [дèше] + *трева* / *сьно* ׀ַעֲשֶׂב [èсев]. Макротекстовите тема-рема не обхващат нито набор изречения, нито няколко глави от една книга, нито част от книгите, а цялото Петокнижие. Думите ׀ַדֶּשֶׁה [дèше] и ׀ַעֲשֶׂב [èсев] са използвани за последен път в Петокнижието именно във Второзаконие, 32:2, а първата им употреба е при сътворението на света в Битие, 1:11; **4.** Семантиката и символиката на съществителното *речта (ми)* ׀ַמְרָתִי [имратì] също насочват към първата употреба на корена на *речта (ми)* ׀ַמְרָתִי [имратì], а тя, както за *трева* и *злак*, е в Битие, 1, където Бог сътворява света чрез ‘казване’. **5.** Пълният

семантичен обхват на корена на съществителното *учението* (מי) לָקַחְתִּי [ликхù] е припомняне за цялото Петокнижие, в което Бог ‘пази’ и ‘арестува’, ‘дава’ и ‘взима’. Употребата на този корен за *учението ми* казва нещо и за чувствата на Мойсей, чрез когото монотеизмът става вяра и религия на дванадесетте племена. Колкото Мойсей е **получил** от Бог идеята, толкова и сам я е **взел**. Тази дума е израз на усещане на болка, която е видна и от обръщението към небето и земята в предходния, първи, стих на Второзаконие, 32; **6**. Значенията от езика на цветовете.

Поради липса на място тук ще извърши по-подробен преглед главно на първия пункт.

ВИДОВЕТЕ ДЪЖД СПОРЕД ПЪЛНОТО РАЗГРЪЩАНЕ НА СЕМАНТИКАТА НА КОРЕНИТЕ НА ЛЕКСЕМИТЕ

Необходимо е да се поясни, че разглеждането на пълната парадигма на корена на една дума в иврит е подход, който разкрива няколко посоки на текста на Стария завет: 1. Показва логическите и асоциативните връзки в ивритското езиково съзнание и подсъзнание; 2. Сродните думи с техните значения могат да бъдат използвани за коментар на употребата на една дума и ориентиране в по-дълбоките семантични пластове на текста на Стария завет; 3. Рисува картината на монотеистичната доктрина, вложена в сакралния иврит; 4. Служи за описание на ивритската езикова картина на света; 5. Ситуират се междуезиковите симетрии и асиметрии.

Библейските значения са сверени с BibleWorks98, в който основен източник на информация е Гезениус, 1996.

Дъжд-1: Лексемата מָטַר [matàr] означава *дъжд*. Спрямо другите названия на *дъжд* מְטַר [matàr] е първа по хронология на употребата им в Стария завет – в Битие, 2:5. Тя е вкарана в текста още в райската градина, преди да е създаден човекът от пръст и прах. Смисълът на Битие, 2:5 е, че Бог не е създал още дъжда и затова няма "никакви полски храсти" и "никакви полски треви" (Битие, 2:5). Във Второзаконие, 32:2 има и треви, и растения, и различни видове дъжд. Коренът е *Нун-Тет-Рейш* נָטַר.

Парадигма на корена *Нун-Тет-Рейш* נָטַר. Коренът *Нун-Тет-Рейш* נָטַר често е използван в различни контексти за „пазачи на лозята” или „грижа за лозята” (Песен на песните, 1:6; 8:11; Исаия, 5:1-7). Използва се също в смисъл на „запазвам”, „пазя”, напр. гнева си за някого (Наум, 1:2; Псалми, 103:9; Еремия, 3:5, 12; Амос, 1:11). В Левит, 19:18 е декларирано, че в центъра на старозаветния Закон стои заповедта „Да не отмъщаваш, нито да храниш / не бъди / злобен (злоба נָטַר [натàr]) против ония, които са от людете ти; но да обичаш ближния си както себе си. Аз съм Господ.”

Женският род на лексемата מָטַר [matàr] е מְטַרָה [матарà]. Думата מְטַרָה [матарà] е широко използвана в Петокнижието със следните

значения: 1. цел; 2. мишена; 3. знак; 4. затвор; 5. пазач. В съвременния иврит значенията на מַטָּרָה [матарà] са 1. цел; 2. военен пост; караул.

Това позволява да приемем, че учението тип дъжд-1 מַטָּר [матàр] проявява качествата ‘охраняване’ или ‘охраняване и грижа за учениците, символизиращи от тревите и нежната зеленина’ + ‘насоченост’, ‘нацеленост’.

Дъжд-2: Лексемата שְׁעִירִם [сеирùm] в библейски иврит означава ‘дъжд’, но тя е асоциируема с думите от ПАРАДИГМАТА на корена си: *козел, космат дявол; космат, мъхнат שְׁעִיר [саùр]; коса שְׁעָרוֹת [сеàрот]; кожух שְׁעָר [сеàр]; порта שְׁעָר [шàар]; мяра, мярка, цена שְׁעָר [шàар]*. Вижда се, че този вид дъжд се нуждае от доста подробен лингвистичен анализ и коментар върху играта с граматическия род и с буквата *Син/Шин* שׁ/שׂ. Коментарът би могъл да изглежда твърде мистичен. И без мистика може да се каже, че *тънкият, дребен, ситен дъжд* може да има четворно декодиране. Той може да бъде и ‘порта към небесната помощ’, и ‘мяра за поведение и морал’ – всичко това от думите, в които буквата е *Шин* שׂ. В същото време от варианта на корена с буквата *Син* שׁ *ситният дъжд* може да бъде разбран като ‘дреха на пророка, изнесен на небето жив (Илия), дадена на всеки редови израилтянин’, но и като ‘„козел на опущението” за редовия монотеист’, т.е. ‘почистване от грехове’.

Дъжд-3: Лексемата רְבִיבִים [ревивùm] означава *проливен дъжд*. ПАРАДИГМАТА на думата רְבִיבִים [ревивùm] се обвързва с корена *Рейш-Бет-Бет* רבב и производните му: *ставам много* (като количество) רָבַב [равàв]; רַב [рав] *много* (като количество); *капитан, ръководител* רַב [рав]; *изобилие, изобилност; множество* רַב [ров]; *десет хиляди* רַבְבָּהּ [ревавà]; *десет хиляди* רַבּוֹ [рибò].

Поройният дъжд може да се свърже с ‘изобилието на небесна помощ и благословии’ – стига израилтяните да спазват закона.

Дъжд-4: Лексемата טַל [талъ] означава *роса* и условно приехме, че тя е **дъжд-4**, доколкото е обвързана смислово с другите видове дъжд чрез предлога *като*. Коренът е *Тет-Ламед-Ламед* טלל. ПАРАДИГМАТА на корена не е разгърната в библейския иврит. „В угаритски глаголът טַלַּל [талàль] означава *падане на роса*. Библейската символика на росата се извежда от употребите на думата: *Божи и царски дар* (Притчи, 19:12), *човешката реч* (Второзаконие, 32:2), *благословията за единството на братството* (Псалми, 133:3) е сравнена с роса, *Божие мълчаливо наблюдаване* е като облак от роса (Исаия, 18:4), *влиянието на Яков върху народите* (Михей, 5:7), *синовете на Израел и неверието им* е като роса, която се изпарява бързо (Осия, 6:4; 13:3). Голямата разлика в дневната и

нощната температура в Обетованата земя е причина в крайморските части през по-голямата част от годината да има обилна роса. Например в Газа в 250 утрини има обилна роса. Липсата на роса е необичайна, затова може да бъде наказание (Битие, 27:39) или проклятие (2 Царства, 1:21).” По Baly, Denis, *The Geography of the Bible*, 1957, pp. 43-45. J.P.L. чрез BibleWorks98.

Росата, заедно с глагола נָזַל [назàль], образува едно единство на ‘най-нежна Божия помощ и благословия’.

Още един начин да се декодират значенията на росата е по линия на нормативната замяна на טָלַל [талàль] с צָלַל [цалàль]. Глаголът צָלַל [цалàль] се обвързва с различни значения и звукови варианти, но съотносими с нашата роса значения са ‘търкулнат надолу’, ‘хвърлям сянка’ и ‘пада мрак’. От последните са развити вторично ‘давам подслон’, ‘давам защита’.

Така росата във Второзаконие, 32:2 може да се обвърже както с ‘давам защита’, ‘давам подслон’, така и с парадигмата ‘тъмнина’. Значението ‘тъмнина’ сродява разширената семантика на *роса* с езиково-логическата парадигма на עָרַף [арàф], където тъмнината също е налице.

Дъжд-5: Глаголът עָרַף [арàф] буквално означава *дъждува*. На практика това е **дъжд-5** за Второзаконие, 32:2, изразен не като субстанция, а като действие.

ПАРАДИГМАТА на корена *Айн-Рейш-Фе* עָרַף включва думите: *капя, пускам капка по капка* עָרַף [арàф]; *облак* עָרַף [арùф]; *1. тъмен облак; 2. тъмнина; пълна тъмнина* עָרַפֵּל [арафèл]. Във Второзаконие, 32:2 глаголът עָרַף [арàф] е отнесен към думата מָטַר [матàр], т.е. към **дъжд-1**. Сред семантичния клас на библейските глаголи, които означават ‘вали дъжд’, ‘предизвиквам дъжд’, глаголът גָּשַׁם [гашàм] е, от който се образува съществително име *дъжд* גֶּשֶׁם [гèшем]. От глагола עָרַף [арàф] не се образува съществителното име *дъжд*. Този глагол отваря логическа връзка повече с видовете облаци в Стария завет и с видовете тъмнина, но не с *дъжд*. Поради междуезиковата асиметрия עָרַף [арàф] е преведен разнообразно.

Дъжд-6: Глаголът נָזַל [назàль] – *роси, капе, пада на капки*. Коренът *Нун-Зайн-Ламед* נָזַל и глаголът נָזַל [назàль] имат първично значение ‘оттичане на вода като поток’ (Песен на песните, 4:16) или ‘падане на обилен дъжд’. При този глагол валежите обикновено се свързват с благословия (Исая, 44:3), а и любовта на любимия човек се сравнява с течащ поток (Притчи, 5:15; Песен на песните, 4:15). Свръхестественият контрол върху водата, показан от Мойсей с Божията помощ, при добиването на вода чрез удар върху скалата е маркиран именно с този глагол в Псалм, 78:16. **Дъжд-6** трябва да се схваща като ‘Божия

благословия', важаща за различната „механика”, чрез която достига хората – и като роса, и като ситен дъжд, и като пороен дъжд.

МАКРОТЕМА И МАКРОРЕМА. ИНФОРМАТИВНОСТ

Припомням – **тема** е старата информация, а **рема** – новата информация в изречение. Откритието е на Пражката школа. Старата информация е в първата половина на простото изречение, а новата – във втората половина. Старата информация е маркирана с категорията определеност. Категорията определеност може да се изрази по различни начини – чрез определителен член, чрез местоимение, чрез собствено име, но и чрез определения (епитети).

Тук идеята за стара и нова информация се прилага на равнището на цялото Петокнижие, а не на равнище просто изречение. Спрямо Петокнижието интересна изглежда и структурата ‘Първа употреба – Последна употреба’ на една дума.

В българския, но не и в ивритския, текст може да се проведе делитба според епитетите на думата *дъжд*. От гледна точка на наличието на епитети се различават три вида дъжд – обикновен (без определение) дъжд, “тънък/дребен/ситен” дъжд и “проливен” дъжд. “Тънкият дъжд” ще пада върху един вид трева¹ (*злакове*), а “проливният” – върху друг вид трева² (*трева*). Думите на Мойсей са приравнени с роса, слизаща към растенията и цялата земя. Така към видовете дъжд се добавя и зеленият цвят, с неговите темо-ремни структури.

Картината е забележителна – не само като поетичност, но и като съотношение спрямо мнението на юдейските мистици, че Първосътвореното (10 Сефирот + 22-те букви на азбуката) има капковидна структура. На практика тук има едно признание на Мойсей за начина на разпространение на монотеизма. Различните ученици са различни видове трева, която още в Битие, 1 е различена като прототип за цвят, че е „семеносна” и „злак”, т.е. жълта и зелена. В тази картина обаче темо-ремната организация на цялото Петокнижие се обвързва не само по линия на структурата ‘Първа употреба – Последна употреба’, а и чрез структурата ‘Употреба – Липса на очаквана употреба’. ‘Първа употреба – Последна употреба’ се отнася до двата вида треви (жълта и зелена), а структурата ‘Употреба – Липса на очаквана употреба’ се отнася до липсата на корена ГШМ във Второзаконие, 32:2.

Ако приложим структурата ‘Първа употреба – Последна употреба’ към внушенията за цвят, и по-конкретно за зеления цвят, тази структура е реализирана чрез ‘термин за прототип’ а не чрез ‘термин за цвят’, т.е. чрез двата вида треви, а не чрез термина за цвят от Битие, 1:30 *зелен* רֶקֶק [йèрек]. ‘Първа употреба на *трева* в Битие,1:11 – Последна употреба на *трева* във Второз., 32:2’.

Зеленият цвят е особено важен като темо-ремно структура, защото

драстичното нарушаване на схемата на Бърлин и Кей [Бърлин, Кей, 1969] в Петокнижието става с първа поява на термин за зелен цвят (Битие, 1:30), а не на термин за бял и/или черен цвят.

Стихове 1-3 от Второзаконие, 32 са от най-ярките примери за детематизиране на термините за прототипи на цвят (двата вида треви), т.е. за дистантно вкарване на старата информация от Битие, 1, върху които контекстът на Второзаконие, 32 наслагва нова, символна, информация, без да изтрива тотално старата.

В същото време тези стихове са и „признание-декларация” на Мойсей за инженерната структура на разпространението на учението – чрез видовете валежи и видовете влага. Адресатите са символизирани от прототипите на зелен цвят – треви. Това трябва да се схваща многозначно: и като ‘способност на адресатите да израстват в учението’, и като ‘вечно съществуване’, съпоставимо с ежегодното възраждане на растителността, и като внушение на универсалното значение на зеленото ‘живот’. За хората учението на монотеизма е ‘живот’ поради универсалната семантизация на предмета прототип за зелено – всички видове растителност. По линия на езика на цветовете метафората с тревата и видовете дъжд (6+1) е и инженерен израз на монотеистичното понятие за ‘земята тип-адам’ и човека-адам (виж веригата ‘земя-човек-Адам-грех-убийство-червено-Едом’ в Алмалех, 2001; 2004; 2006), на която растат зелено-жълтите треви-адресати. Без живителните 6 вида падаща влага и вода, материализиращи Бог на земята, животът е немислим. Другояче казано – метафорите са силно свързани и са базирани и обусловени от определени лексикални корени – от началото на Петокнижието до самия му край тече уникална по майсторство и сложност симфония ‘греховно червено’ – ‘живително зелено’. Спомнянето на другите симфонии от семантизираните цветове стряска с могъществото на Цялото.

Ивритската текстура е така направена, че и от българския, и от всеки преводен вариант, се извисява лирико-епическата фигура на Мойсей. Чрез поетичната форма е казано, че появата и възпитаването на монотеизъм е явление съпоставимо със Сътворението. Затова подсеца думата *словото/речта* (ми) אִמְרָתִי [имратì], която е механиката на Сътворението на света – Господ сътворява като КАЗВА (Битие, 1:3-31). Думата *учението* (ми) לִקְחִי [ликхì] в своята разгърната семантика фиксира факта, че на човечеството е нужен чист и възвисен индивид като Мойсей, за да може да ВЗЕМЕ това учение, равностойно на Сътворението. От трета страна е болката на Мойсей, че е наказан за загубата на пращинка от вярата си. От четвърта страна стои примерът на Мойсей за любов към ближните, любов към ония 143 999 индивида, за които дори гледането към облака на Синай е смъртоносно, докато Мойсей се движи из този облак, за да получи Тората. Обикновеният човек би се озлобил на тези 143 999 заради заразата

на НЕВЯРАТА, но не така прави Мойсей. Липсата на наказващия вид дъжд **גשם** [гешем] показва и страха, и любовта на Мойсей към Бог, но и любовта му към ближния, заради която учението му е Божия благословия за последователите-триви. Липсата на **גשם** [гешем] е знак за още една важна черта на монотеизма – Мойсей не се обявява нито за Бог, нито за цар, нито за сатрап. Това намира отражение в начина на погребване на покойниците в юдаизма, което прави огромната разлика спрямо заобикалящите го тогава култури – и богатият, и бедният, и царят, и слугата се погребват еднакво.

Разгледаните ивритски черти на Второзаконие, 32:2 обогатяват представата на българския читател за библейската поетичност, която не е мерена реч, а по-скоро е поезия на езиковата, логическата и математическата мисъл. С помощта на българския текст става ясна и поетичността, и логичните аспекти на текста, и величието на Мойсей.

ОТСЪСТВАЩИТЕ ОТ ВТОРОЗАКОНИЕ, 32:2 ВИДОВЕ ДЪЖД

В макроаспект е важно да се изясни от кои видове дъжд Мойсей не се е възползвал в своята песен от Второзаконие, 32. Казано по друг начин, добре е да разберем кои видове дъжд от всички съществуващи в Стария завет е предпочел Мойсей, за да се обърне към небето и земята.

За целта ще направя пълен опис на различните ивритски термини за *дъжд*, при това и на наличните в Петокнижието, и на употребените след Петокнижието. Логиката тук е, че Мойсей е най-високият и най-посветеният от всички пророци. Това означава, че той би могъл да използва не само всички употребени в Петокнижието термини за *дъжд*, но и онези, които се появяват в Стария завет в следващите Петокнижието книги. А Мойсей би могъл да използва по-късните термини по две причини: 1. Поради факта, че Петокнижието не е документ за историята на езика иврит, а в текста всяка дума се използва с висока степен на изборност, премисленост, интенционалност. 2. Поради високата степен на интенционалност при избор на всяка дума, която самият Мойсей проявява; 3. В юдейския мистицизъм е прието, че светът е сътворен от съчетания от букви и светлината, която те излъчват, притежават. При сътворението на света не са използвани всички възможни съчетания от букви. Ако има необходимост, Господ спуска към земята ново съчетание от букви, което предизвиква съответните свои материализации. За най-високия от пророците не е проблем да употреби някакво ново съчетание, ако има нужда от това.

Дъжд-7: *дъжд* **גשם [гешем] е дъждът на световния потоп**

В ивритския текст на Второзаконие 32:2 не е използвана една основна дума за *дъжд* – **גשם** [гешем], с корен *Гимел-Шин-Мем* **גשם** ГШМ. Този вид

дъжд е известен още от Битие, 7:12.

Липсата на думата גָּשֶׁם [гèшем] във Второзаконие, 32:2 дава основание за хипотезата, че тук става дума за послание с таен, маркиран езиково, характер, където теологичното послание е изразено лексикално и словообразователно. Думата *дъжд* גָּשֶׁם [гèшем] е стратегически важна за дълбокото декодиране на цялата поетична картина от Второзаконие, 32:1-2, тъй като *дъжд* גָּשֶׁם [гèшем] остава в психологическите дълбини чрез очакването на читателя גָּשֶׁם [гèшем] да се появи в картината от Второзаконие 32:1-2. А גָּשֶׁם [гèшем] така и не се появява. Защо това е така?

В библейски иврит коренът *Гимел-Шин-Мем* גָּשַׁם / גָּשֶׁם (звукът *м* се бележи с две букви – *Мем* מַ и „*Мем суфит*“, т.е. „*Крайно Мем*” ׀) означава *дъжд, силен дъжд, буреносни дъждове*. Това е свързано с идеята за потопа, където е първата поява на тази дума, т.е. גָּשֶׁם [гèшем] е наказателен дъжд. Глаголът גָּשַׁם [ГаШàМ] е в деятелната постройка ПААЛ и означава „*предизвиквам дъжд*” или „*изпращам дъжд*”. Явява се и в страдателната постройка ПУАЛ – в Йеремиа, 14:22. По [Гезениус, 1996, с. 182]. По-късно, през вековете, на корена *Гимел-Шин-Мем* גָּשַׁם / גָּשֶׁם е приписано ново, може би и старо, но кабалистично мотивирано, значение – *реализирам, материализирам; материализирам се*.

В съвременния иврит думата גָּשֶׁם [гèшем] е в една ПАРАДИГМА с:
дъждовно גָּשָׁם [ГаШúМ]; *реализирам, материализирам*
הִתְגַּשְׁמָה [(х)итгашèм]; *реализация, материализация* הַתְּגַשְׁמוֹת
[(х)итГаШМúт]; *телесно; материално, физическо; земно* גָּשְׁמִי [ГаШМù];
материализъм; земност גָּשְׁמִיּוּת [ГаШМиúт]. В библейския иврит значенията от типа *реализирам, материализирам* отсъстват, но може да се предположи, че през вековете те са изкарани „на светло” от езика на посветените и са минали в общия език. Тази парадигма дава възможност да съзрем словообразователно мотивираната връзка на ‘дъжд-учение’ с ‘материализиране на учението’. Тази семантизация и словообразователно дърво липсват във Второзаконие, 32:2, което означава, че Мойсей отказва да се изказва по два въпроса: 1. за наказанието на хората чрез унищожителен дъжд; 2. за реализирането, материализирането на монотеизма сред хората. Като се замислим – има основания, познавайки собствените си братя. Внушението ‘дъжд’ – ‘материализиране на учението на Мойсей’ е подсъзнателно във Второзаконие, 32:1-2. То е подсъзнателно, защото самият Мойсей не претендира, че то ще реализира на секундата, в момента, когато той произнеся своето знаменито „Внимавай небе, аз ще говоря; и слушай земя”. Във Второзаконие, 32:2 ГШМ е имплицитен, когнитивен аспект на ивритското езиково съзнание, сочещ езиковата

компетенция, а не езиковата реализация.

Дъжд-8: *късен (пролетен) дъжд מִלְקוֹשׁ [малькòш]*

Този вид дъжд също присъства в текста на Петокнижието – Второзаконие, 11:14.

Второзаконие, 11:14

“Estir” тогава ще дам на земята ви **дъжда** (מִטָּר) на времето му - и **ранния** (יֹרֵה) и **късния** (מִלְקוֹשׁ), за да събираш житото си, виното си и дървеното си масло.

Библия, 1991 Той ще даде на земята ви **дъжд** навреме, **ран** и **късен**, и ти ще събереш житото си, виното си и дървеното си масло;

וְנָתַתִּי מִטָּר־אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ WTT Deuteronomy 11:14

וְאֶסְפֹּת דְגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ:

KJV Deuteronomy 11:14 That I will give you **the rain** (מִטָּר) of your land in his due season, the **first rain** (יֹרֵה) and the **latter rain** (מִלְקוֹשׁ), that thou mayest gather in thy corn, and thy wine, and thine oil.

Вижда се, че за разлика от български и английски, където няма специални термини за *ранен дъжд* и *късен дъжд*, в иврит за генеричното *дъжд* е думата מִטָּר [matàr], за *ранен дъжд* е думата יֹרֵה [йорè], а за *късен дъжд* – מִלְקוֹשׁ [малькòш]. Някои английски преводи предпочитат друг превод на יֹרֵה [йорè] – RSV го нарича не *first* (първия), а *autumn* (*есенен*), а ASV *former* (първия, предишния, някогашния). Това се дължи на климатичните условия в Обетованата земя – зимният сезон съвпада с астрономичната зима – 22 декември – 22 март и това е дъждовният сезон. Есента е съпроводена с петдесет дена ветрове, които идват от пустинята. Те са сухи и носят пясък във въздуха. Затова такъв ранен дъжд е доста рядко явление. Съответно пролетта обикновено е слънчева и не е съпроводена от дъжд. Затова и двата вида дъжд са рядко явление. Названията им се използват често пъти в опозиция, както е във Второзаконие, 11:14.

Терминът за *късен (пролетен) дъжд מִלְקוֹשׁ [малькòш]* е дериват на корена *Ламед-Куф-Шин לקש*.

Според BibleWorks другите думи от този корен са:

מִלְקוֹשׁ (malqôsh) *късен дъжд*

לֶקֶשׁ (leqesh) *трева, пораснала след царската коситба; баберки (явява се само в Амос, 7:1)*

לָקַשׁ (lāqash) 1. *паберкувам, баберкувам; събирам, събирам втора трева/коситба; взимам всичко; 1a) ПИЕЛ грабя, ограбвам, плячкосвам, взимам всичко от, обирам (плодове на дърво, синурите на нива, пари на човек), т.е. взимам всичко в Йов, 24:6. Навярно глагол, образуван от לֶקֶשׁ (leqesh).*

Терминът за *късен (пролетен) дъжд מִלְקוֹשׁ [малькòш]* се среща и

извън Петокнижието. Често пъти той е стилистично противопоставян на ранния (есенния) дъжд, но често пъти е в единство и/или опозиция с другите видове дъжд. В Еремия, 5:24 освен двата термина е налице, както във Второзаконие, 14:11 още един вид дъжд.

Притчи, 16:15

“Estir” 14 Яростта на царя е вестителка на смърт, Но мъдрият човек я укротява. 15 В светенето пред лицето на царя има живот, И неговото благоволение е като облак с **пролетен дъжд** (מִלְקוֹשׁ).

בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים וְרִצּוֹנוֹ כְּעָב מִלְקוֹשׁ: WTT Proverbs 16:15

KJV Proverbs 16:15 In the light of the king's countenance *is* life; and his favour *is* as a **cloud of the latter rain**.

Йов, 29:23

“Estir” 20 Славата ми зеленее още в мене; И лъкът ми се укрепява в ръката ми. 21 Човеците чакаха да ме слушат, И мълчаха, за да чуят съветите ми. 22 Подир моите думи те не притуряха нищо; Словото ми капеше върху тях; 23 За мене очаквах като за **дъжд** (מָטָר), И устата им зееха като за **пролетен дъжд** (מִלְקוֹשׁ). 24 Усмиввах се на тях, когато бяха в отчаяние; И те не можах да потъмнят светлостта на лицето ми. 25 Избирах пътя към тях, и седях пръв помежду им, И живеех като цар всред войската, Като онзи, който утешава наскърбените.

וַיִּחַלוּ כַמָּטָר לִי וּפִיהֶם פָּעְרוּ לְמִלְקוֹשׁ: WTT Job 29:23

KJV Job 29:23 And they waited for me as for the **rain**; and they opened their mouth wide as for the **latter rain**.

Еремия, 3:3

“Estir” 1 Казват: Ако напусне някой жена си, И тя като си отиде от него, се омъжи за друг мъж, Ще се върне ли той пак при нея? Не би ли се осквернила съвсем такава земя? А при все, че ти си блудствувала с много любовници, Пак върни се към Мене, казва Господ. 2 Подигни очите си към голите височини, Та виж где не са блудствували с тебе. По пътищата си седяла за тях Както арабин в пустинята, И осквернила си земята С блудството си и със злодеянията си. 3 По тая причина дъждовете (רַבְבִּים) бяха задържани та не валя пролетен дъжд (מִלְקוֹשׁ); Но все пак ти имаше чело на блудница та си отказала да се срамуваш.

וַיִּמְנְעוּ רַבְבִּים וּמִלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמִצַּח אִשָּׁה זֹנָה

הָיָה לָךְ מֵאֲנַת הַכֶּלֶם:

KJV Jeremiah 3:3 Therefore the **showers** have been withholden, and there hath been no **latter rain**; and thou hadst a whore's forehead, thou refusedst to be ashamed.

В Еремия, 5:24 между ранния дъжд יוֹרֵה [йорè] и стандартния дъжд

גֶשֶׁם [гèшем] е поставен знак за равенство - (גֶשֶׁם יוֹרֵה).

Еремия, 5:24

“Estir” 24 Не казват в сърцето си: Нека се боим сега от Господа нашия Бог, Който дава **ранния** (גֶשֶׁם יוֹרֵה) и **късния** (מִלְקוֹשׁ) дъжд на времето му, Който пази за нас определените седмици на жетвата.

וְלֹא־אָמְרוּ בְלִבְבָם נִירָא נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶשֶׁם

(יוֹרֵה) וּמִלְקוֹשׁ בְּעֵתוֹ שְׁבַעוֹת חֲקוֹת קָצִיר יִשְׁמְרֵנוּ:

KJV Jeremiah 5:24 Neither say they in their heart, Let us now fear the LORD our God, that giveth **rain**, **both the former and the latter**, in his season: he reserveth unto us the appointed weeks of the harvest.

В Захария, 10:1 се явява любопитен термин, съчетание от две думи за дъжд - מִטָּר־גֶשֶׁם [метàр гèшем]

Захария, 10:1

“Estir” 1 Искайте от Господа дъжд във време на **пролетния дъжд** (מִלְקוֹשׁ); И Господ, който прави светкавици, Ще им даде **изобилен дъжд** (מִטְר־גֹּשֶׁם), И трева всекиму на полето.

WTT Zechariah 10:1 מִטְר־גֹּשֶׁם וְיִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה: יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה:

KJV Zechariah 10:1 Ask ye of the LORD rain in the time of the **latter rain**; so the LORD shall make bright clouds, and give them **showers of rain**, to every one grass in the field.

Осия 6:3

“Estir” 1 Дойдете, да се върнем при Господа; Защото Той разкъса и Той ще ни изцели, Порази и ще превърже раната ни. 2 Подир два дни ще ни съживи, На третия ден ще ни въздигне; И ще живеем пред Него. 3 Да! нека познаем Господа, нека следваме да Го познаваме; Той ще се появи сигурно, както зората, и **ще дойде при нас, както дъжда, както пролетния дъжд**, който **пои** земята.

WTT Hosea 6:3 וְיָבֹא כְגֹשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרֵה אֲרָץ: וְיָבֹא כְגֹשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרֵה אֲרָץ:

KJV Hosea 6:3 Then shall we know, *if we follow on to know the LORD*: his going forth is prepared as the morning; and he shall come unto us as the **rain**, as the **latter and former rain** unto the earth.

Твърде любопитен факт за мене е, че коренът на *късния (пролетен) дъжд* מִלְקוֹשׁ [малькòш] е огледален на корена на думата *шекел / сикла* שֶׁקֶל [шèкел]. А както знаем огледалността е „машина за знаци”:

късния (пролетен) дъжд מִלְקוֹשׁ [малькòш], корен *Ламед-Куф-Шин* לִקְשׁ
шекел / сикла שֶׁקֶל [шèкел], корен *Шин-Куф-Ламед* שֶׁקֶל

Това е подозрително от семиотична гледна точка, защото знаем, че за Умберто Еко огледалността е „машина за създаване на значения” (за огледалността като семиотичен феномен виж повече у Дачев, 2001, 98-111). В този смисъл добре е да се помни, че парадигмата на שֶׁקֶל [шèкел] може да се смята на огледално отражение на пролетния дъжд:

меря, да премеря, премервам שֶׁקֶל [шакàль]
теглилка מִשְׁקָל [мишкàль]

Така на *късния, пролетен дъжд* можем да гледаме по два начина: 1. Като на обратното на „меря, премервам, измервам, теглилка, пари”; 2. Като на огледален образ, приличащ на дъжда, но измерен, премерен. Единият Бог строго „измерва” деянията на монотеистите: при спазване на заповедите Бог дава *късния (пролетен) дъжд* מִלְקוֹשׁ [малькòш], този тъй важен за реколтата дъжд. Особено като се има предвид една от 613-те заповеди:

“Estir” Левит, 19:36 Верни везни, верни теглилки, вярна ефа и верен ин да имате. Аз съм Господ вашият Бог, Който ви изведох из Египетската земя.

Тази заповед е съществена и се споменава и след Петокнижието:

“Estir” Притчи, 16:11 Вярната теглилка и везни са от Господа, Всичките грамове в торбата са Негово дело.

“Estir” Езекил, 45:10 Имайте прави везни, права ефа и прав ват.

“Estir” Амос, 8:5 Казвайки: Кога ще мине новолунието, за да продадем жито, И съботата, за да изложим на продан пшеница, Като смалим ефата, уголемим сикъла, И мамим с лъжливи везни?

Изглежда този казус (пролетният дъжд, верните теглилки, заповедта да не мамиш в теглилките и бизнеса, за да получиш пролетен дъжд, който дарява с обилна реколта) не стои на дневен ред за Мойсей преди смъртта му. Казусът е извън целите, настроенията и усещанията на Мойсей в мига на неговото завещание към поколението от свободни хора, на което му предстои да влезе в Обетованата земя, а на него самия му предстои да умре в този свят. Във Второзаконие, 32 Мойсей се обръща не към хората, техните теглилки и реколти, а към небето и земята.

Дъжд-9: ранен (есенен) дъжд יֹרֶה [йорè] / מוֹרֶה [морè]

Този вид дъжд също присъства във Второзаконие, 11:14, но самата дума מוֹרֶה [морè] липсва. Наместо нея е формата יֹרֶה [йорè], стандартно превеждана като *ранен (есенен) дъжд*. Във Второзаконие, 11:14 е и познатият вече вид дъжд מַטָּר [матàр]. Думата מוֹרֶה [морè] като название на есенен дъжд се среща извън Петокнижието само на две места – в Йоил, 2:23 и в Псалми, 84:7. Коренът на ранния (есенния) дъжд е твърде добре развит в иврит и в него се съдържа твърде многообразна информация с оглед на разширената му семантика. Ето каква информация дава Гезениус за парадигмата на корена יוד-Рейш-(Х)е ירה:

- „1) *хвърлям, мятam* יָרָה [йарà] (Изход, 15:14; напр. жребие в Исус Навин, 18:16; стрела, 1 Царе, 20:36; Псалми, 11:2; 64:5; Числа, 21:30; 2; стрелец יוֹרֶה [йорè], 1 Летописи, 10:3.
- 2) *поставям основи, основавам*. יָרָה [йарà] - Йов, 38:6 На какво се вдълбочиха основите й? Или кой **положи** (יָרָה [йарà]) краеъгълния й камък; Битие, 31:51 Лаван още каза на Якова: Гледай тая грамада и гледай стълба; който **изправих** (יָרִיתִי [йарити]) между мене и тебе, т.е. поставям, издигам.
- 3) *пръскам, напръсквам, ръся, поръсвам; мокря, намокрям, навлажнявам; поливам, наводнявам, поя, напоявам* יָרָה [йарà] – Осия, 6:3 Да! нека познаем Господа, нека следваме да Го познаваме; Той ще се появи сигурно, както зората, И ще дойде при нас, както дъжда, както пролетния дъжд, който **пои** (יֹרֶה [йорè]) земята. Оттук и причастие, което се субстантивира в думата за *ранен (есенен) дъжд* יֹרֶה [йорè]

В НИФАЛ, пасив от 1. *да бѣда прострелян от къси копия или стрели*, Изход, 19:13;

В ХИФИЛ הוֹרֶה [(х)орà], бѣд. вр. יוֹרֶה [йорè] с конверсия между יוד ' и *Вав* וַיֹּר [вайòр].

Заедно с това:

- 1) В ПААЛ *хвърлям* יָרָה [йарà] – Йов, 30:19; *хвърляне на стрели* 1 Царе, 20:20, 36; 4 Царе, 13:17. Субстантивирано причастие – *стрелец* מוֹרֶה [морè],

1 Царе, 31:3. Написано по арамейски образец за глаголи, 4 Царе 11:24 „стрелците стреляха” יִרְאוּ הַמּוֹרְאִים [иру́ (х)а-морùм].

2) пръскам, напръсквам, ръся, поръсвам; мокря, намокрям, навлажнявам; поливам, наводнявам, поя, напоявам יָרָה [йарà]. Субстантивирано причастие ранни (есенни дъждове) מוֹרָה [морè]– Йоел, 2:23; Псалми, 84:7.

3) изпращам, посочвам, изтъквам, подчертавам и затова показвам, в смисъл на давам сигнали יָרָה [йарà] – Притчи, 6:13 „дава знак (מֹרָה [морè]) с пръстите си”.

От посочвам, изтъквам, подчертавам и показвам идва 4.:

4) преподавам, обучавам, уча някого; научавам някого, научавам нещо; изучавам нещо מוֹרָה [морè] – Изход, 35:34; Михей, 3:11.; Йов, 6:24; 8:10; 12:7,8; Исаия, 9:14; Авакум, 2:18; Псалми, 27:11; 86:11; 119:33; Йов, 27:11; ; Псалми, 25:8, 12; 32:8; 2 Летописи, 6:27 и др.

Съществителни, образувани от тази парадигма: стрелец יוֹרֵה [йорè] / מוֹרָה [морè]; учител מוֹרֵה [морè]; ранен (есенен) дъжд יוֹרֵה [йорè] / מוֹרָה [морè]; Тора / закон תוֹרָה [торà] = Петокнижието.

Думата תוֹרָה [торà] е съществително от женски род от формата на корена, намираща се в ХИФИЛ и глагола обучавам някого, уча някого, научавам нещо / някого. Тя означава обучение, указание, наставление (Йов, 22:22), хората като родители (Притчи, 1:8; 3:1; 4:2; 7:2); божественото чрез пророците – Исаия, 1:10; 8:16, 20; 42:4, 21), както и закон – човешки закон, който хората трябва да следват (2 Царе, 7:19), Божи закон / заповеди, напр. заповедите за жертвоприношенията (Левит, 6:7) и събирателно Книгата на закона [сефер (х)а-тора] Исус Навин, 1:8; 8:34; 4 Царе, 22:8, 11; Неемия, 8:3. В множествено число закони תוֹרוֹת [торòт] (Изход, 18:20; Левит, 26:46).”

[Гезениус, 1996]

Около разглеждането на видовете дъжд може да се направи извод за семантичните периметри на думата Тора, оставащи скрити в иврит. Поради наличието на различните думи от корена на думата може да се твърди, че думата закон תוֹרָה [торà] в иврит може да бъде различно нещо за различни хора, в различни моменти:

- За едни хора е **изстрел, стрелец**, или **огнени стрели и копия**, както е „облакът пояждащ” за съплеменниците на Мойсей на планината Синай.

- За Мойсей същият облак е **водна структура**, идеща от небето и той влиза в него, за да приеме Божиите закони на монотеизма.

- Тората е и знак, който е даден на човечеството, за това какво трябва да прави и как трябва да живее.

- За пророците, това е **учение**, което може да се преподава и те всъщност да са учители по морал и житейско прилагане на закона. Пророците наставляват и обучаваат хората как да бъдат по етични и морални, спазвайки закона, и въпреки житейските ситуации да не крадат, да не убиват, да не грабят от вдовици и сираци, да не мамят с пари и т.н.

Така в самата структура на иврит е заложена информация (езикова картина на света), която е указание за нюансите на Закона от 613 заповеди, наричан Тора, обвързан винаги с Петокнижието.

Тези размишления идват в подкрепа на липсата на думата за *ранен (есенен) дъжд* в Второзаконие, 32:2. Като че ли сложността на проблематиката на Тората кара Мойсей да не се занимава с нея тук. Нека не забравяме, че обръщението на Мойсей във Второзаконие не е към хората, а към небето и земята. Очевидно небето и земята не се подчиняват на законите, предназначени за хората. За тях има един главен закон – да се прославя Единия Бог. Именно това и заявява Мойсей в стих 3: Понеже ще провъзглася името на Господа, прославете величието на нашия Бог!

Дъжд-10, дъжд-11 и дъжд-12 не се срещат като думи в Петокнижието. Те са характерни за по-късните книги на Стария завет.

Дъжд-10: проливен дъжд; дъждовна буря זָרַם [zèrem]

Коренът *Зайн-Рейш-Мем זָרַם* маркира в езика смислова територия за *порой, проливен дъжд, дъждовна буря, буря*. Коренът се появява след Петокнижието – Исаия, 32:2, 30:30, Авакум, 3:10; Псалми, 90:5, Езекил, 23:20; Псалми, 77:18.

Парадигма на корена според BibleWorks:

“זָרַם (zāram) *тека, движа се на струя/поток; смивам, отнасям* (Псалми, 90:5 в ПААЛ, а в Псалми, 77:18 в ПОЕЛ).

זָרַם (zerem) *порой, проливен дъжд; наводняване от дъжд, гръмотевична буря с много дъжд* (напр. Исаия, 4:6 и Авакум, 3:10).

זִרְמָה (zirmâ) *сперма*, напр. Езекил, 23:20 И залудя за любовниците си измежду тях, чиято плът е като плът на осли, и **семеизливането** им като **семеизливане** на коне.”

[BibleWorks]

Коренът е напълно съхранен и развит в съвременен иврит. Нещо повече, с него се изобразяват и назовават технически термини за електричество, електрически ток, който иначе е обозначен от съвсем друг корен. Тези съвременни употреби на корена *Зайн-Рейш-Мем זָרַם* разкриват и старозаветната му семантична специфика.

1. тека, движа се в струя, поток; 2. нося се по течението; זָרַם

3. смивам, отнасям

1. течение, струя, поток; 2. *физ., тех.* ток; זָרַם

3. направление, насока (в култура, изкуство и пр.)

физ., тех. индукционен ток זָרַם הַשָּׂרָאָה -

физ., тех. постоянен ток זָרַם יֶשֶׁר -

физ., тех. променлив ток זָרָם הִילופִּין -
(електричество, електрически ток חֶשְׂמַל [хашмалъ])

Терминът е налице при Йов, но се употребява най-много от Исаия:
Йов, 24:8

WTT Job 24:8 מְזָרֵם הָרִים יִרְטְבוּ וּמְבֹלֵי מַחְסֵה חִבְקוּ-צוּר:
“Estir” Измокряват се от **планинските дъждове**, И прегръщат скалата, понеже нямат прибежище.
KJV Job 24:8 They are wet with the **showers of the mountains**, and embrace the rock for want of a shelter.
RST Job 24:8 мокнут от **горных дождей** и, не имея убежища, жмутся к скале;
BTP Job 24:8 gdy burza ich w **górach zaskoczy**, do skały bezdomni się tula.

от планинските дъждове הָרִים מְזָרֵם [ми-зèрем (x)арùm]

Исаия, 4:6

WTT Isaiah 4:6 וְסִכָּה תִהְיֶה לְצִל־יוֹמָם מִחֹרֵב וּלְמַחְסֵה וּלְמִסְתוֹר מְזָרֵם וּמְמַטֵּר:

“Estir” И ще има заслон да засенява от пека денем, И да служи за прибежище и защита **от буря и от дъжд**.
KJV Isaiah 4:6 And there shall be a tabernacle for a shadow in the daytime from the heat, and for a place of refuge, and for a covert from **storm** and from **rain**.
NAS Isaiah 4:6 And there will be a shelter to *give* shade from the heat by day, and refuge and protection from the **storm** and the **rain**.
BGT Isaiah 4:6 καὶ ἔσται εἰς σκιάν ἀπὸ καύματος καὶ ἐν σκέπη καὶ ἐν ἀποκρύφῳ ἀπὸ σκληρότητος καὶ ὑέτου

от буря и от дъжд מְזָרֵם וּמְמַטֵּר [ми-зèрем у-ми-матàр]

Исаия, 25:4

WTT Isaiah 25:4 כִּי־הָיִיתָ מְעוֹז לְדָל מְעוֹז לְאֲבִיוֹן בְּצַר־לוֹ מַחְסֵה מְזָרֵם צֶל מִחֹרֵב כִּי רוּחַ עָרִיצִים כְּזָרָם קִיר:

“Estir” Защото си бил крепост на сиромаха, Крепост на бедния в утеснението му, Прибежище от **буря**, сянка от пек, Когато устремът на насилниците нападне като **буря върху стена**.
KJV Isaiah 25:4 For thou hast been a strength to the poor, a strength to the needy in his distress, a refuge from the storm, a shadow from the heat, when the blast of the terrible ones *is* as a **storm against the wall**.
RST Isaiah 25:4 ибо Ты был убежищем бедного, убежищем нищего в тесное для него время, защитою от бури, тенью от зноя; ибо гневное дыхание тиранов было подобно **буре против стены**.
BTP Isaiah 25:4 Bo Tyś jest ucieczką dla biednych, dla ubogich podporą w utrapieniu; Tyś osłoną przed deszczem, Tyś ochłodą przed skwarem; bo tchnienie przemożnych jest jak **deszcz zimowy**,

като буря върху стена; storm against the wall; буре против стены; deszcz zimowy קִיר כְּזָרָם [ка-зèрем кир], разбирай, *буря, която е толкова силна, че събаря стена.*

Исаия, 28:2

WTT Isaiah 28:2 הִנֵּה חֹזֵק וְאִמּוֹן לְאֲדֹנָי כְּזָרָם בָּרֵד שֶׁעַר קָטַב כְּזָרָם מַיִם כְּבִירִים שֹׁטְפִים הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בֵּיד:

Библия, 1991 Ето, якият и силният у Господа като проливен дъжд с град, като пагубен вихър, **като разляно наводнение от бурни води**, със сила го повали наземи.

Библия, 1995 Ето, от Господа идва един мощен и силен, Който, като буря с град и опустошителна вихрушка, като буря от силни прелели води, ще ги хвърли с ръката си на земята.

“Estir” Ето, от Господа идва един мощен и силен, Който, като буря с град и опустошителна вихрушка, като буря от силни прелели води, Ще ги хвърли с ръката си на земята.

буря с град כְּזֶרֶם בָּרָד [ке-зèрем барàд]

разляно наводнение от бурни води / буря от силни прелели води

שֹׁטְפִים מֵיִם כְּבִירִים כְּזֶרֶם [ке-зèрем майм ка-бирùм шотефùм]

разляно наводнение / буря от води מֵיִם כְּזֶרֶם [ке-зèрем майм]

Двата български превода по различен начин превеждат този стих и най-вече думата זֶרֶם [зèрем] в четирисловния израз. Православният превод дава *наводнение*, докато протестантският – *буря*. В този израз от четири думи Исаия, 28:2 съдържа още една дума, в множествено число, означаваща *наводнение, проливен дъжд* שֹׁטְפִים [шотефùм], но тя е определение към *води - прелели*. Това е следващият по реда на разглеждане вид дъжд в Стария завет.

В Исаия, 28:2 има още един термин за *буря, вихрушка* – опустошителна вихрушка / пагубен вихър שַׁעַר קָטָב [сàар катèв]. Думата за *буря, вихрушка, вихър* е שַׁעַר [сàар].

Следващият пример от Исаия, 30:30 е интересен, защото тук има още една дума за *буря* – נִפְיץ [нèфец] – чийто корен обозначава парадигмата *чупя, разбивам на парчета, разбивам, разпръсква*. А лексемата זֶרֶם [зèрем] е преведена като *буен дъжд/наводнение*.

Исаия, 30:30

וְהִשְׁמִיעַ יְהוָה אֶת־הוֹד קוֹלוֹ וְנַחַת זְרוּעוֹ יֵרָאֶה בְּזַעַף אֵף וְלֵהָב אֵשׁ אוֹכְלָה נִפְיץ וְזָרֵם וְאֶבֶן בָּרָד: WTT Isaiah 30:30

Библия, 1991 И ще загърми Господ с величествения Си глас и ще яви замаха на Своята мишца в силен гняв и в пламък на всепоядащ огън, в **буря**, в **наводнение** и в градушка от камъни.

Библия, 1995 И Господ ще направи да се чуе славния Му глас, И да се види *тежкото* слагане на мишцата Му, с гневно негодувание и с пламък на поглъщащ огън, с **буен дъжд**, с **буря** и с едър град.

“Estir” И Господ ще направи да се чуе славния Му глас, и да се види *тежкото* слагане на мишцата Му, с гневно негодувание и с пламък на поглъщащ огън, с **буен дъжд**, с буря и с едър град.

KJV Isaiah 30:30 And the LORD shall cause his glorious voice to be heard, and shall shew the lighting down of his arm, with the indignation of his anger, and with the flame of a devouring fire, with scattering, and **tempest**, and hailstones.

RST Isaiah 30:30 И возгремит Господь величественным гласом Своим и явит тяготеющую мышцу Свою в сильном гневе и в пламени поедающего огня, в буре и в **наводнении** и в каменном граде.

BTP Isaiah 30:30 Pan da słyszeć swój głos potężny, okaże, jak ramię swe spuszcza w wybuchu gniewu, wśród płomieni pożerającego ognia, wśród piorunów, ulewy i ciężkiego gradu.

При корена *Зайн-Рейш-Мем* Гезениус насочва читателя да си свери часовника с алегоричен прочит на Исаия, 1:7, където е налице думата *чужденец* זָר, макар че дава за корен на *чужденец* второто значение на *Зайн-Вав-Рейш* זָר – *отвърщам се, отдалечавам се, заминавам; напускам пътя, чужденец, странник, странен*. Според Гезениус той е сроден на

корените *Самех-Вав-Рейш* סור и *Гимел-Вав-Рейш* גור. Това посочване на Исаия, 1:7 изглежда се дължи на контекста на стиха, позволяващ силните гръмотевични и дъждовити бури да бъдат уподобени на чужденци, на врагове на монотеизма.

Исаия, 1:7

אֲכָלִים אֶתְּהָ וְשָׂמְמָה כְּמַהֲפַכַת זָרִים: WTT Isaiah 1:7
אֲכָלִים אֶתְּהָ וְשָׂמְמָה כְּמַהֲפַכַת זָרִים

“Estir” Страната ви е пуста, градовете ви изгорени с огън; Земята ви - **чужденци** я пояждат пред очите ви, И тя е пуста като разорена от **чужденци**.

KJV Isaiah 1:7 Your country is desolate, your cities are burned with fire: your land, strangers devour it in your presence, and it is desolate, as overthrown by strangers.

RST Isaiah 1:7 Земля ваша опустошена; города ваши сожжены огнем; поля ваши в ваших глазах съедают чужие; все опустело, как после разорения чужими.

BTP Isaiah 1:7 Kraj wasz spustoszony, wasze miasta ogniem spalone, cudzoziemcy tratuja wam niwy na waszych oczach: spustoszenie jak po zagladzie Sodomy.

Това посочване на Исаия, 1:7 изглежда се дължи на контекста на стиха, позволяващ силните гръмотевични и дъждовити бури да бъдат уподобени на чужденци, на врагове на монотеизма.

У Исаия думата זָרָם [zèrem] често се използва като *буря, гръмотевична буря, дъждовна буря*, макар че иврит притежава набор от лексеми за *буря* – שְׂעָרָה [searà] – Исаия, 30:30; 32:2. При другите книги стандартното за *буря* е שַׁעַר [sàar] / שְׂעָרָה [searà]; סַעַר [sàar] / סְעָרָה [searà]; נִפְיץ [nèfec].

Тези думи за *буря* – שְׂעָרָה [searà] и סְעָרָה [searà] – могат да бъдат съотнесени с думата за *дъжд-2* שְׂעִירָם [seirum], защото парадигмата на корена *Шин-Айн-Рейш* שַׁעַר може да бъде „разиграна” като асоциации с корена *Син-Айн-Рейш* שַׁעַר. Факт е, че Гезениус не прави това. При буквата *Син* ש/Шин ש Гезениус не дава нито *дъжд*, нито *коса*, нито *кожух*, а само глагола *разделям* שַׁעַר [shàar] и съществителното *порта* שַׁעַר [shàar]. А тук са *козел*, *космат дявол*; *космат*, *мъхнат* שַׁעִיר [saùr]; *коса* שְׂעָרוֹת [seàrot]; *кожух* שַׁעַר [seàr]; *порта* שַׁעַר [shàar]; *мяра*, *мярка*, *цена* שַׁעַר [shàar]. Така не само *тънкият*, *дребен*, *ситен дъжд* може да има четворно декодиране, а и този вид *буря*. Той/Тя може да бъде и ‘порта към небесната помощ’, и ‘мяра за поведение и морал’ – всичко това от думите, в които буквата е *Шин* ש. В същото време от варианта на корена с буквата *Син* ש *ситният дъжд/ бурята* може да бъдат разбирани като ‘„дреха на пророка, изнесен на небето жив (Илия)”, дадена на всеки редови израилтянин’, но и като ‘„козел на опущението” за редовия монотеист’, т.е. ‘почистване от грехове’.

Изписването със *Самех* ס има по-голяма логика, защото от корена *Самех-Айн-Рейш* סַעַר е глаголят סַעַר [sàar], който означава *да бъда страховито разстърсен, особено когато се отнася за буря*. В различните постройки се получават следните значения: *разбърквам, разтърсвам*

(НИФАЛ); *пръскам, разпръсквам* (и за хора), *наръсвам; въртя, хвърлям, мятам, подхвърлям* (ПИЕЛ).

На всичкото отгоре този вид *буря* не само се пише с две букви, обозначаващи звука *с*, но и в двата случая варира като род – може и мъжки, и женски: שַׁעַר [sàar] / שְׁעָרָה [searà]; סַעַר [sàar] / סְעָרָה [searà].

Дъжд-11: пороен дъжд/проливен дъжд/дъжд потопен גִּשְׁמֵם שֹׁטֶף
[гèшем шотèф]

Коренът *Шин-Тет-Фе* שֹׁטֵף и неговите значения са известни още от Петокнижието:

שֹׁטֵף [шатàф] *мия се, мия, плакна, изплаквам, проливам, разливам (за река), заливам (се), стичам (се); поглъщам (от вода), потъвам.*

שֹׁטֵף [шèteф] *наводнение, потоп*

Думата שֹׁטֵף [шèteф] не е терминът за *световния потоп* מַבּוּל [мабуль], когато вали потопният дъжд-7 גִּשְׁמֵם [гèшем].

Глаголът שֹׁטֵף [шатàф] се употребява и в Петокнижието, и от Исая. Употребите са в наказателен контекст, при това в паралелизъм с другия глагол за *мия, измивам* רָחַץ [рахàц]:

Левит, 15:11

וְכָל אֲשֶׁר יִגְעֹבוּ הַזָּב וְיָדָיו לֹא-שָׁטַף בַּמַּיִם וְכַבֵּס בַּגָּדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב: WTT Leviticus 15:11

“Estir” 11 И ако оня, който има течението, се допре до някого, **без да е умил** ръцете си с вода, този да изпере дрехите си и да се окъпе във вода и ще е нечист до вечерта.

KJV Leviticus 15:11 And whomsoever he toucheth that hath the issue, and hath **not rinsed** his hands in water, he shall wash his clothes, and bathe *himself* in water, and be unclean until the even.

RST Leviticus 15:11 и всякий, к кому прикоснется име щий истечение, **не омыв** рук своих водою, должен вымыть одежды свои и омыться водою, и нечист будет до вечера;

BTP Leviticus 15:11 Także każdy, którego dotknął chory na wycieki, nie umywszy uprzednio rąk wodą, wypierze ubranie, wykąpie się w wodzie i będzie nieczysty aż do wieczora.

Исая 8:8

וְחָלַף בִּיהוּדָה שֹׁטֵף וְעָבַר עַד-צִנּוֹאר יִגִּיעַ וְהָיָה מְטוֹת כַּנְפָיו מִלֵּא רֹחַב-אֲרָצָךָ עַמְנוּ אֵל: WTT Isaiah 8:8

“Estir” 8 Ще нахлуе и през Юда, **ще наводни** и ще прелее, ще стигне до гуша, И прострениите му крила ще напълнят Ширината на земята ти, Емануиле.

KJV Isaiah 8:8 And he shall pass through Judah; he **shall overflow** and go over, he shall reach *even* to the neck; and the stretching out of his wings shall fill the breadth of thy land, O Immanuel.

RST Isaiah 8:8 и пойдет по Иудее, **наводнит** ее и высоко поднимется-- дойдет до шеи; и распростертие крыльев ее будет во вс широту земли Твоей, Еммануил!

BTP Isaiah 8:8 i wedrą się do Judy, **zatoPIą** i przeleją się, aż sięgną po szyję. Jej skrzydła będą rozpostarte na całą szerokość twojej ziemi, o Emmanuel!

Като съществително, превеждано с *пороен дъжд*, в термина גִּשְׁמֵם שֹׁטֵף [гèшем шотèф] думата се среща в Езекил, 13. Контекстът отново е наказателен:

Езекил, 13:13

WTT Ezekiel 13:13 לְכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וּבִקְעָתִי רוּחַ סְעָרוֹת בַּחֲמָתִי וְגִשְׁם שִׁטֵּף בְּאִפֵּי יְהוָה וְאֲבִנֵי אֶלְגָּבִישׁ בַּחֲמָה לְכָלֶּה:

“Estir” 13 Затова, така казва Господ Иеова: Непременно ще я съсипя в яростта Си с бурен вятър, В гнева Ми ще вали **пороен дъжд**, И в яростта Ми ще падне голяма градушка от камъни, за да я разруша.

Библия, 1991 Затова тъй казва Господ Бог: ще пусна силен вятър в гнева Си, и ще livне **проливен дъжд** в яростта Ми, и каменна градушка в яда Ми за изтреба.

Библия, 1995 Затова, така казва Господ Иеова: Непременно ще я съсипя в яростта Си с бурен вятър, В гнева Ми ще вали **пороен дъжд**, И в яростта Ми *ще падне* голяма градушка от камъни, за да я разруша.

KJV Ezekiel 13:13 Therefore thus saith the Lord GOD; I will even rend *it* with a stormy wind in my fury; and there shall be an **overflowing shower** in mine anger, and great hailstones in *my* fury to consume *it*.

RST Ezekiel 13:13 Посему так говорит Господь Бог: Я пушу бурный ветер во гневе Моем, и пойдет **проливной дождь** в ярости Моей, и камни града в негодовании Моем, для истребления.

BTP Ezekiel 13:13 Przewo tak mówi Pan Bóg: W zapalczowości mojej sprowadzę wicher gwałtowny, spadnie deszcz ulewny na skutek mojego gniewu i grad na skutek mego oburzenia, by wszystko zniszczyć.

Вижда се, че това е термин от две думи – от дъжд-7 גִשְׁם [гèшем] + שִׁטֵּף [шотèф]. Думата за дъжд-7 се превежда с глагола *вали*, а שִׁטֵּף [шотèф] с *пороен дъжд*.

Езекил, 13:11

WTT Ezekiel 13:11 תְּפֹלְנָה וְרוּחַ סְעָרוֹת תִּבְקַעַ: אָמַר אֲל־טְחִי תִפֹּל וַיִּפֹּל הָיָה גִשְׁם שׁוֹטֵף וְאַתְנָה אֲבִנֵי אֶלְגָּבִישׁ

“Estir” Кажи на ония, които я мажат с кал, че ще падне, понеже ще вали **пороен дъжд**, И ти, голяма, каменна градушка, ще паднеш върху нея, И бурен вятър ще я съсипе.

Библия, 1991 кажи на тия, които мажат стената с кал, че тя ще падне. Ще livне **проливен дъжд**, и ти, каменна градушко, ще удариш, и силен вятър ще я разкъса.

Библия, 1995 Кажи на тези които мажат с кал че ще падне: ще стане **дъжд потопен**; и вие, камене от градушка, ще паднете *върх нея*, и бурен вятър ще я съсипе.

KJV Ezekiel 13:11 Say unto them which daub *it* with untempered *mortar*, that it shall fall: there shall be an **overflowing shower**; and ye, O great hailstones, shall fall; and a stormy wind shall rend *it*.

RST Ezekiel 13:11 скажи обмазывающим стену грязью, что она упадет. Пойдет **проливной дождь**, и вы, каменные градины, падете, и бурный ветер разорвет ее.

BTP Ezekiel 13:11 Powiedz tym, którzy go pokrywali tynkiem: <Upadnie on>, *gdy* spadnie deszcz ulewny, nastąpi gradobicie i wicher gwałtowny się zerwie.

проливен дъжд שִׁטֵּף גִשְׁם [гèшем шотèф]; бурен סְעָרוֹת [сеàрот]

Исая, 28:2

WTT Isaiah 28:2 הִנֵּה חֲזַק וְאִמּוֹץ לְאֲדֹנָי כְּזָרָם בָּרָד שֵׁעַר קָטָב כְּזָרָם מַיִם כְּבִירִים שֹׁטְפִים הַנִּיחַ לְאָרֶץ בֵּיד:

“Estir” Ето, от Господа идва един мощен и силен, Който, като буря с град и опустошителна вихрушка, Като **буря от силни прелели води**, Ще ги хвърли с ръката си на земята.

Библия, 1991 Ето, якият и силният у Господа като проливен дъжд с град, като пагубен вихър, като разляно наводнение от **бурни води**, със сила го повали наземи.

Библия, 1995 Ето, от Господа идва един мощен и силен, Който, като буря с град и опустошителна вихрушка, като буря от силни **прелели води**, ще *gi* хвърли с ръката си на земята.

В Исая, 28:2 е налице терминът за дъжд-10 זֶרֶם [зèрем]. Тук става дума не само за (*дъждовна*) буря с град זֶרֶם מַיִם [зèрем барàд], но и за буря с град и опустошителна вихрушка, като буря от силни прелели

води שִׁטְפִים מַיִם כְּזֶרֶם [ке-зèрем майм ка-бирùm шотэфùm]. Думата שִׁטְפִים [шотэфùm] е определение към *води*. Превежда се като *прелели* и *бурни*.

Парадигмата на корена е добра запазена и развита в съвременен иврит:

1. текущ; сегашен, настоящ; 2. течен; течащ; 3. непрекъснат שִׁטַף

1. мия, плакна; правя гаргара, жабуря се; гаргаря се; 2. отнасям/смивам; שִׁטַף
3. мия се; 4. тека

1. течение, поток; 2. плавност; 3. *мат.* поток שִׁטַף

кръвотечение; кръвоизлив שִׁטַף-דָּם -

мозъчен кръвоизлив שִׁטַף-דָּם בְּמוֹחַ -

свободен разговор; плавен разговор שִׁטַף-דִּיבּוּר -

Думата שִׁטַף [шутàф] (1. *компаньон; партньор; 2. съквартирант (и за плащане на наема); 3. съдружник*) може да мине фонетично за образувана от този корен, но това не е така. В שִׁטַף [шутàф] е използвана друга буква за звука *t* – *Тав* ט.

Очевидно на Мойсей в неговата ситуация във Второзаконие, 32 не му е необходим потопният наказателен термин שִׁטַף גִּשֵׁם [гèшем шотèф] за съдружник в разпространяването на монотеизма.

Дъжд-12: *постоянен дъжд, силен дъжд* סָגַר [сагрùр]

Според Гезениус коренът *Син-Гимел-Рейш* סָגַר със значение *напълвам с вода; преливам* е неизползван в езика. От него е налице само думата סָגַר [сагрùр]. Първото значение на същия корен е *затварям* סָגַר [сагàр] и то е добре развито в библейски и съвременен иврит. Вижда се, че в превод думата е *дъждовен*. Това всъщност единствената употреба на тази дума в Стария завет.

Притчи, 27:15

וְתָתֵב טֹרֵד בַּיּוֹם סָגַר וְאִשָּׁת (מְדוּנִים) נִשְׁתָּוָה: WTT Proverbs 27:15
“Estir” Непрестанно капане в **дъждовен** ден и жена крамолница са еднакви;
KJV Proverbs 27:15 A continual dropping in a **very rainy** day and a contentious woman are alike.
NAS Proverbs 27:15 A constant dripping on a day of **steady rain** and a contentious woman are alike;
BGT Proverbs 27:15 σταγόνες ἐκβάλλουσιν ἄνθρωπον ἐν ἡμέρᾳ χειμερινῇ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὡσαύτως καὶ γυνὴ λοιδόρος ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου

Към видовете дъжд в Стария завет може да се добави още една дума, която условно да бъде наречена дъжд-13.

Дъжд-13: *непрестанно капане* דָּלַף [дèлеф]

Коренът е *Далет-Ламед-Фе* דָּלַף, а парадигмата му, която според BibleWorks не се среща в Петокнижието, включва следните значения:

„דָּלַף [далàф] *капя, пускам капка по капка, капавам, роня, проронвам* (Йов, 16:20; Псалми, 119:28; Еклесиаст, 10:18).

דָּלַף [дèлеф] *капене; течащ покрив* (Притчи, 19:13; 27:15).” [BibleWorks]

Двата основни български превода (Библия, 1991; 1995) показват следните възможности – *непрестанно капане / неспирен капчук; рони / сълзи; топя се на капки / чезне; прокапва / ще прокапе.*

Притчи, 27:15

WTT Proverbs 27:15 דָּלַף טוֹרֵד בְּיוֹם סִגְרִיר וְאַשְׁת (מְדוּנִים) [מְדוּנִים]

נִשְׁתָּרָה:

Библия, 1991 **Непрестанно капане** в дъжделив ден и свадлива жена едно са:

Библия, 1995 **Непрестанно капане** в дъждовен ден и жена крамолница са еднакви;

“Estir” **Непрестанно капане** в дъждовен ден и жена крамолница са еднакви;

KJV Proverbs 27:15 **A continual dropping** in a very rainy day and a contentious woman are alike.

NAS Proverbs 27:15 **A constant dripping** on a day of **steady rain** and a contentious woman are alike;

BGT Proverbs 27:15 σταγόνες ἐκβάλλουσιν ἄνθρωπον ἐν ἡμέρᾳ χειμερινῇ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὡσαύτως καὶ γυνὴ λοιδόρος ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου

Притчи, 19:13

WTT Proverbs 19:13 הוֹת לְאָבִיו בֶּן כָּסִיל וְדָלַף טוֹרֵד מְדוּנִי אִשָּׁה:

Библия, 1991 Глупав син е съкрушение за баща си, и свадлива жена е като **неспирен капчук.**

Библия, 1995 Безумен син е бедствие за баща си, И препирните на жена са **непрестанно капане.**

“Estir” Безумен син е бедствие за баща си, И препирните на жена са **непрестанно капане.**

KJV Proverbs 19:13 A foolish son is the calamity of his father: and the contentions of a wife are a **continual dropping.**

Йов, 16:20

WTT Job 16:20 מְלִיצֵי רַעִי אֶל-אֵלֹהִים דָּלַפָּה עֵינַי:

Библия, 1991 Присмехулци са моите приятели! Към Бога **сълзи** окото ми.

Библия, 1995 Моите приятели ми се присмиват; Но окото ми **рони** сълзи към Бога,

“Estir” Моите приятели ми се присмиват; Но окото ми **рони** сълзи към Бога,

Псалми, 119:28

WTT Psalm 119:28 דָּלַפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי כְּדַבְּרְךָ:

Библия, 1991, 118 Душата ми чезне от скръб: укрепи ме по Твоето слово.

Библия, 1995 Душата ми се **топи** от тъга; Укрепи ме според словото Си.

“Estir” Душата ми се **топи** от тъга; Укрепи ме според словото Си.

Еклесиаст, 10:18

Библия, 1991 От леност ще нависне потонът, и кога се скръстят ръце, къщата **ще прокапе.**

Библия, 1995 От голяма леност засяда къщният покрив; И от безделието на ръцете **прокапва** къщата.

“Estir” От голяма леност засяда къщният покрив; И от безделието на ръцете **прокапва** къщата.

Дъжд-14: *капя; капка* נָטַף [натàф]

Коренът *Нун-Тет-Фе* נָטַף е употребен още в Петокнижието – като *стакти*, елемент от свещения тамян.

Изход, 30:34

WTT Exodus 30:34 וַיִּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קַח-לָךְ סָמִים נָטַף וּשְׁחָלֶת

וּחְלִבָּנָה סָמִים וּלְבָנָה זָכָה בַד בְּבַד יְהִיָּה:

“Estir” Рече още Господ на Моисея: Вземи си аромати, - **стакти**, ониха галбан, - тия аромати с чист ливан; по равни части да бъдат.

KJV Exodus 30:34 And the LORD said unto Moses, Take unto thee sweet spices, **stacte**, and onycha, and galbanum; *these* sweet spices with pure frankincense: of each shall there be a like *weight*:

RST Exodus 30:34 И сказал Господь Моисе: возьми себе благовонных веществ: **стакти**, ониха, халвана душистого и чистого ливана, всего половину,

BTP Exodus 30:34 I znów powiedział Pan do Mojżesza: «Weź sobie wonności: żywicę **pachnącą**, muszelki i galbanum pachnące, i czyste kadzidło, niech będą w równej ilości.

Трябва да припомним, че **נָטָף** [натәф] означава *капя*, стичам се на капки като глагол, а като съществително – *капка смола*. Оттук и значението *стакти*, като съставка на свещения тамян, който е забранен за употреба за хора, а се полага само при кадене на Господ.

Ето какво съобщава BibleWorks за параметрите на корена Корен *Нун-Тет-Фе* **נָטָף**:

נָטָף (nāṭap) **I.** *1. капя, капвам, роня, проронвам; пускам капка по капка, дестилирам, рафинирам; 2. пророчествам, пророкувам, предричам, предвещавам, предказвам; проповядвам*

נָטָף (nāṭāp) **I.** *капка (само в Йов, 36:27).*

נָטָף (nāṭāp) **II.** *капки от такта, растителна смола, добивана от вид храст и използвана за свещения тамян (само в Изход, 30:34)*

נְטִיפָה (neṭīpâ) *обици; огърлица (Исая, 3:19; Съдии, 6:26).*

[BibleWorks]

Със значение *капя* е налице едва в Съдии, 5:4, а след това се появява в Йов, 22, а в Йов, 36:27 е налице значението *капки*:

Съдии, 5:4

יְהוָה בְּצִאתְךָ מִשְׁעֵיר בְּצִעְדְּךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם אָרֶץ רָעָשָׁה
גַּם־שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם־עָבִים נָטְפוּ מָוִם: WTT Judges 5:4

“Estir” Господи, когато излезе Ти от Сиир, Когато тръгна от полето Едом Земята се потресе, също и небето покапа, Ей, облаците **покапаха** вода.

KJV Judges 5:4 LORD, when thou wentest out of Seir, when thou marchedst out of the field of Edom, the earth trembled, and the heavens dropped, the clouds also dropped water.

RST Judges 5:4 Когда выходил Ты, Господи, от Сеира, когда шел с поля Едомского, тогда земля тряслась, и небо капало, и облака проливали воду;

BTP Judges 5:4 Panie, gdyś Ty wychodził z Seiru, gdyś z pól Edomu wyruszał, ziemia wtedy drżała, kropiły niebiososa, chmury kropiły wodą.

Йов, 29:22

אֲחֵרֵי דְבָרַי לֹא יִשְׁנוּ וְעֲלִימוּ תַּפְף מִלְּתִי: WTT Job 29:22

Библия, 1991 След думите ми вече не разсъждаваха; речта ми **капеше** върху тях.

“Estir” Подир моите думи те не притуряха нищо; Словото ми **капеше** върху тях;

KJV Job 29:22 After my words they spake not again; and my speech **dropped upon** them.

RST Job 29:22 После слов моих уже не рассуждали; речь моя **капала** на них.

BTP Job 29:22 po mnie już nikt nie przemawia, tak moja mowa w nich **wsiała**;

Йов, 36:27

כִּי יִגְרַע נְטִיפֵי־מַיִם יִזְקוּ מִטָּר לְאֲדוֹ: WTT Job 36:27

“Estir” Той привлича **водните капки**, Които таят в дъжд от парите Му,

KJV Job 36:27 For he maketh **small the drops of water**: they pour down rain according to the vapour thereof:

RST Job 36:27 Он собирает **капли воды**; они во множестве изливаются дождем:

BTP Job 36:27 On krople wody podnosi i mgłę na deszcz skrapla,

Дъжд-15: שָׁפַךְ [шафàк] *лея (се), изливам (се), изтичам се, стичам се; вали из ведро*

וְלֹא שָׁפַכְתָּהּ עַל-הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר׃ WTT Ezekiel 24:7

“Estir” Защото кръвта му е в сред него; тя я изложи на гол камък; не я **изля** на земята, та да се покрие с пръст.

KJV Ezekiel 24:7 For her blood is in the midst of her; she set it upon the top of a rock; she poured it not upon the ground, to cover it with dust;

NRS Ezekiel 24:7 For the blood she shed is inside it; she placed it on a bare rock; she did not pour it out on the ground, to cover it with earth.

NKJ Ezekiel 24:7 For her blood is in her midst; She set it on top of a rock; She did not pour it on the ground, To cover it with dust.

LXT Ezekiel 24:7 ὅτι αἷμα αὐτῆς ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐστὶν ἐπὶ λεωπετρίαν τέταχα αὐτό οὐκ ἐκκέχυκα αὐτὸ ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ καλύψαι ἐπ’ αὐτὸ γῆν

RST Ezekiel 24:7 Ибо кровь его среди него; он оставил ее на голой скале; не на землю проливал ее, где она могла бы покрыться пылью.

NAB Ezekiel 24:7 For the blood she shed is in her midst; she poured it on the bare rock; she did not pour it out on the earth, to be covered with dust.

изля на земята שָׁפַכְתָּהּ עַל-הָאָרֶץ [шефàхате(x)у аль-àрец]

Парадигма на корена според BibleWorks:

שָׁפַךְ (shāpak) *лея (се), изливам (се), изтичам се, стичам се; вали из ведро*

שָׁפַק (shepek) *място за изливане/проливане* (Левит, 4:12).

שׁוֹפְכָה (shopkâ) *пенис* (като канал за течност Второзаконие, 23:2).

[BibleWorks]

Дъжд-16: רָסַס [рас̀с]

Коренът е *Рейш-Син-Син* רסס. Според BibleWorks има два корена, КОИТО СА ОМОНИМИ:

רָסַס I. (rāsas) *навлажнявам (се), намокрям (се)* (Езекил, 46:14).

רָסַס (rāsīs) *капка от роса* (Песен на песните, 5:2).

רָסַס II. (rāsīs), *къс, парче, фрагмент, отломък, откъслек, част* (Амос, 6:11).

[BibleWorks]

В Песен на песните думата служи за описание на любовно изживяване.

Песен на песните, 5:2

וְעֵינַי יוֹנְתִי תַמּוֹתַי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא-טָל קְנֻצוֹתַי רָסִיסִי לַיְלָה׃ WTT Song of Solomon 5:2

“Estir” Аз спях, но сърцето ми беше будно; И ето гласът на възлюбения ми; той хлопна и казва: Отвори ми, сестро моя, любезна моя! Гълъбице моя, съвършена моя; Защото главата ми се напълни с **роса**, косите ми с **нощни капки**.

Но Песен на песните има и друго тълкувание – като любовта между Бог и неговата булка – избрания Му народ. Разбира се тази книга има и мистично тълкувание. Именно в тази посока е и тълкуването на Григорий Нисийски на Песен на песните, 5:2 – с навлизане в най-висшата сфера на познание на Бога – в *нощта*. Но и тук става дума за влага, структурирана на капки и имаща отношение към водата и течностите, защото са употребени думите *роса* טַל [тал] и *капки* רְסִיסִי [ресисей], *нощни капки* לַיְלָה רְסִיסִי [ресисей лъайля].

В Амос е използвано второто значение на корена – *пролом*.

Амос, 6:11

כִּי־הִנֵּה יְהוָה מֵצִוָּה וְהָכָה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטָן בְּקַעִים: WTT Amos 6:11

“Estir” Защото, ето, Господ заповядва, И голямата къща ще бъде поразена с **проломи**, И малката къща с пукнатини.

Тези две значения на корена дават идея за пробив в нещо твърдо, като пробивът е малък, но значим.

МОЙСЕЙ И ВИДОВЕТЕ ДЪЖД В СТАРИЯ ЗАВЕТ

Разгледаните видове дъжд сочат измеренията на ивритската картина на света.

Всъщност Второзаконие, 32:1-2 е поетичен и логичен математико-езиков разказ за личността на най-високия пророк (Второзаконие, 34:10), от който личи от какви видове дъжд има нужда Мойсей, когато се обръща към небето и земята (не към хората).

За отбелязване е, че Мойсей не използва нито *ранния (есенен) дъжд* יוֹרֵה [йорè] / מוֹרֵה [морè], нито *късния (пролетен) дъжд* מַלְקוֹשׁ [малькòш] за сравнение-метафора на своята реч и монотеистично учение. Не използва и *капките* като тип влага – נֶטְף [натàф] и רְסִיסִים [расис] – мистични или не. Той не използва и думите за *буреносни видове дъждове*: *наводнение, потоп* שִׁטְף [шèteф], *буреносен дъжд* זֶרֶם [зèрем], שֵׁעַר [сàар] / שְׁעָרָה [сеарà], סֵעַר [сàар] / סְעָרָה [сеарà], גֶּשֶׁם [гèшем]. Не използва и *непрестанното капане* דֶּלֶף [дèлеф], както и един потенциално мъжки тип дъжд שִׁפְךָ [шафàк] (*пенис* שִׁפְכָה [шофкà], като канал за течност - Второзаконие, 23:2).

Да припомня – обръщението във Второзаконие, 32:1 не е към хора, а към нещата, *сътворени* בָּרָא [барà) от Бог преди сътворяването на светлината – към *небето* שָׁמַיִם [шамайм] и *земята* אֲרֶץ [àрец] (Битие, 1:1).

Второзаконие, 32:1

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶדְבַּרְהָ וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי-פִי: WTT Deuteronomy 32:1

Библия, 1995: 1 Слушай **небе**, и ще говоря, и да чуе **земята** думите на устата ми. Учението ми ще капе като дъжд; думата ми ще слезе като роса, като тънък дъжд на зеленище и като пороен дъжд на трева. 3. Понеже ще провъзглася името на Господа, отдайте величие на нашия Бог!

Библия, 1991: 1 Внимавай, **небе**, аз ще говоря; и слушай, **земьо**, думите на устата ми. 2 Да се разлее като дъжд учението ми, като роса речта ми, като дребен дъждец по злакове, като проливен дъжд по трева! 3 Името Господне ще прославя; въздайте слава на нашия Бог!

KJV Deuteronomy 32:1 Give ear, O ye **heavens**, and I will speak; and hear, O **earth**, the words of my mouth.

RST Deuteronomy 32:1 Внимай, **небо**, я буду говорить; и слушай, **земля**, слова уст моих.

BTP Deuteronomy 32:1 «Uważajcie, **niebiosa**, na to, co powiem, słów moich ust słuchaj, **ziemia**.

Обръщението на Мойсей е към субстанциите, сътворени в Битие, 1:1 чрез глагола СЪТВОРЯ/СЪЗДАМ אָבַר [барà].

След това в Битие 1 Бог сътворява света чрез друг метод-дума – ДА КАЖА אָמַר [имèр]. В този смисъл не е случайна лексемата אִמְרָתִי [имратù] *учението (ми) / словото(ми) / речта (ми)* във Второзаконие, 32:2. Изборът на тази лексема сочи самочувствието на Мойсей на първия човек, спомогнал за сътворяването на нов свят, на нова цивилизация – на монотеизма.

Мойсей е в края на житейския си път, той, така да се каже, пристъпва към проповядване на монотеизма към небето и земята, а не към хората. Второзаконие, 32:2, може би е и кратък разказ как е проповядвал на хората. В същото време най-високият и най-посветеният пророк избира точно определени видове дъжд, за да се обърне към небето и земята.

БИБЛИОГРАФИЯ

Алмалех, 2001: М. А л м а л е х. Сакрално четирицветие в Петокнижието. Език и национален манталитет. – В: *Съпоставително езикознание*, 2001, № 2, 64-111.

Алмалех 2004: М. А л м а л е х. Внушения за цвят в Петокнижието и национален манталитет. (На базата на иврит, български език и др.). – В: *Език и манталитет*. Военно издателство, София, 2004, 141-250.

Алмалех 2006: М. А л м а л е х. *Цветът в Петокнижието*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 2006, 479 с.

Бърлин, Кей, 1969: B e r l i n, B., P. K e y. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley, Los Angeles, University of California Press, 1969.

Гезениус, 1996: W. G e s e n i u s'. *Hebrew-Chaldee Lexicon to the Old Testament. A Dictionary Numerically Coded to Strong Exhaustive Concordance with Exhaustive English Index of more than 12 000 entries*. Baker Books, 1996. 919 p. The first edition of Gesenius' *Hebrew and Chaldee Lexicon published by Samuel Bagster and Sons in 1847 was used in the preparation of this edition*. Translation from “Lexicon Manuale Hebraicum et Chaldaicum in Veteris Testamenti Libros”.

Дачев, 2001: М. Д а ч е в. *Подир сенките на знаците. Есета по семантика и поетика*. Нов български университет, София, 2001.

РББ: *Речник на библейските символи*. Превод от Prepared by W. Stuard Owen. Revised and enlarged by Ph. Grist and R. Dowling, for Bulgarian edition – proff. N. S h i v a r o v. Grace Publications Trust, London, 1992. Съставител проф. протопрезв. Н. Ш и в а р о в. Издателство “Нов човек”. София, 1995. BIBLEWORKS, 1998: Copyright © 1998 BibleWorks, LLC.

ЕКСЦЕРПИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Библия, 1995: *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия заветъ. Вярно и точно преведена отъ оригинала.*, Ревизирано издание, София, Придворна печатница, 1924, The Bible League, South Holland, IL 60473, Минск, PICORP, 1995, 1210 с. (957 с. + 263).

Библия, 1991: *Библия сиреч книгите на Свещеното писание на Вехтия и Новия завет*, издава Св. Синод на Българската църква, София, 1991, 1523 с.

Библия, 2001: *Библия или Свещеното Писание на Стария и Новия завет. С препратки, паралелни пасажи и тематичен конкорданс. Изданието е преработка на съвременен български език на основата на българския превод на Библията от оригинални текстове, извършен от Константин Фотинов, Петко Славейков и Христофур Сичан-Тодоров, издаден за първи път през 1871 г. Вярно и точно сравнена с оригиналните текстове*. Издателство „Верен”. Второ издание. София, 2001.

Библия, 2002: *Библия или Свещеното писание на Стария и Новия завет. Вярно и точно преведено от оригинала*. Българско библейско дружество със съдействието на Обединените библейски дружества - UBS. София, 2002.

Библия, 1581/1992: **БИБЛИИА, СИРѢУ КНИГЪ ВЕХТАГО И НОВАГО ЗАВѢТА, ПО ПАЗЫКЪ СЛОВЕНСКЪ** Фототипическое переиздание текста с издания 1581 года осуществлено под наблюдениям И. В. Дергачевой по экземплярам Научной библиотеки им. А. М. Горького Московского государственного университета, Москва-Ленинград, **С л о в о - А р т**, 1988.

KJV -1769 Blayney Edition of the 1611 King James Version of the English Bible - with Larry Pierce's Englishman's-Strong's Numbering System, ASCII version Copyright © 1988-1997 by the Online Bible Foundation and Woodside Fellowship of Ontario, Canada.

LXT - Septuaginta (LXT) (Old Greek Jewish Scriptures) edited by Alfred Rahlfs, Copyright © 1935 by the Württembergische Bibelanstalt / Deutsche Bibelgesellschaft (German Bible Society), Stuttgart.

LXE - Greek Morphology and Lemma Database (LXM), 1991 (2nd) Edition, by the Computer Assisted Tools for Septuagint Studies (CATSS) project at the University of Pennsylvania.

RST - The Russian Synodal Text of the Bible (Orthodox Synodal Edition

1917), Copyright © 1996 Bob Jones University.